

A tankötelezettség társadalmi funkciója, jelentősége

A tankötelezettség fogalma: meghatározott életkorú gyermekek kötelező részvétele az adott állam oktatási rendszerében.

A tankötelezettség kialakulása: A tankötelezettség eszmei háttere a felvilágosodásban gyökeredzik. A néptömegek racionális gondolkodásának és racionális alapokon nyugvó cselekvésének kialakítása, a hiedelmek, a babonák által irányított gondolkodás felszámolása érdekében feltétlenül szükségesnek találták az oktatásban érintettek körének kiszélesítését. Helvetius úgy vélte, hogy az egyén neveléssel való fejlesztése a nemzetek boldogulásának, előrelépésének kulcsa és úgy gondolta ennek megteremtése az állam joga és feladata. Ezért a korábban egyházi privilégiumként működő oktatási rendszerből egyre nagyobb részt követeltek magának az államok, az uralkodók. Ez megjelent mind a tankötelezettség bevezetésében, mind a tananyag tartalmának központi meghatározásában, tantervek kibocsájtásában, végső esetben az oktatási intézmények állami tulajdonba vételében.

Mindemellett gazdasági indítékok is szóltak a tankötelezettség bevezetése mellett. Bizonyos mesterségek gyakorlásához már korábban is nélkülözhetetlen volt az alapvető készségek (írás, olvasás, számolás) elsajátítása, az ipari forradalom eredményeként megjelent eszközök, berendezések kezelése, használata már komolyabb ismereteket követelt meg a munkásoktól.

A tankötelezettség megjelenése tehát összefügg azzal, hogy a 18. században a nevelés és oktatás kérdése magánügyből közügyggyé vált. A korabeli uralkodók mind társadalmi, mind gazdasági fejlődést reméltek az egyre többekre kiterjesztett és kötelezővé tett iskoláztatástól.

Tankötelezettség a magyar oktatásügyben: Az egyházi oktatás rendszerébe komolyan beavatkozó első magyar törvény az 1777-es Ratio Educationis volt, mely Mária Terézia nevéhez fűződik. Mivel ekkor még egyetlen állami fenntartású iskola sem működött, ezért a rendelkezés kizárólag az egyházi iskolák működését igyekezett szabályozni. Ugyan a tankötelezettségre vonatkozó előírást nem tartalmazott, de alapelvként rögzítette, hogy az oktatás a társadalom minden rétegének gyermekeit érinti.

II. József már a 6-11 éves gyermekek kötelező iskoláztatását határozta meg.

1845-ben már pénzbírsággal sújtható volt az a szülő, akinek a 6-12 éves kor közötti gyermeke nem végezte el az alsó elemi iskola két osztályát.

Az első népoktatási törvény Eötvös József nevéhez fűződik és 1868-ban került kiadásra. Kötelezte a szülőket és gyámokat a gyermekek 6-12 éves koruk közötti iskoláztatására, illetve ha ezalatt az elemi oktatás 6 osztályát elvégezte a gyermek, akkor további három évnyi ismétlő iskolai, 15 éves korig való iskoláztatást tett lehetővé.

1918-ban emelték fel a tankötelezettség határát 14 évre, de a politikai helyzet miatt akkor ez nem valósult meg.

1940-ben fogadták el a nyolcosztályos népiskoláról és tankötelezettségről szóló törvényt.

1945-ben miniszteri rendelet rögzítette a 6-14 éves korig tartó tankötelezettséget.

Felhasznált irodalom: Kazuska Melinda (2012): A tankötelezettség múltja, jelene és jövője. Miskolci Jogi Szemle, 7. évf. No. 1. Elérhető: http://www.mjsz.uni-miskolc.hu/201201/12_kazuskamelinda.pdf

Az 1961-es törvény módosítva a korábbiakat a 6 éves kortól az általános iskola sikeres befejezéséig írt elő tankötelezettséget legkésőbb annak az évnek a végéig, melyben a gyermek betöltötte a 16. életévét. Tehát a hangsúly az általános iskolai végzettség megszerzésére irányult.

A következő változás 1985-ben következett be. A gyermekek tankötelezettsége 6 éves kortól kezdődött, illetve az iskolaérettség befolyásolhatta az iskola megkezdésének időpontját. A tankötelezettség 16 éves korig tartott, mely meghosszabbítható volt 18 éves korig.

Az 1993-as törvény 6-16 éves kor között, az 1996-os pedig 6-18 éves kor között határozta meg a tankötelezettséget. Ez utóbbi 2013. január 1-ig volt hatályban.

A 2011. évi köznevelési törvény visszatért a korábbi 16. életévig tartó tankötelezettséghez, számos a 18. életévig tartó módosító javaslat ellenére. A törvény elsősorban a tanulók kötelezettségeit sorolja és csak azután a jogait. A tankötelezettséget érintő e rendelkezés 2013. január 1-től lépett hatályba, mely a szülő választása alapján iskolába járással – általános iskolában, középokú iskolában, Köznevelési Hídprogram keretében is, valamint fejlesztő nevelés-oktatásban való részvétellel – vagy magántanulónaként teljesíthető. A tankötelezettség a 16. életév betöltéséig tart, ami azt jelenti, hogy nem sarkallja a tanulót az adott tanév befejezésére.

A tankötelezettség jelentősége napjainkban: Az oktatáshoz való jog alapvető emberi és gyermeki jog, melyet a világ csaknem valamennyi alkotmánya, s ezek között a Magyar Alaptörvény is deklarál.

A művelődéshez való jogok lehetővé teszik, hogy az emberek megszerezzék az egyéni boldogulásukhoz szükséges ismereteket, készségeket, ugyanakkor biztosítják a demokratikus jogállam működtetéséhez szükséges tájékozottság megszerzésének lehetőségét.

„A jogállamiság nem valósulhat meg, ha a politikai jogokkal rendelkező állampolgárok nem képesek a jogaik gyakorlásához szükséges ismertek megszerzésére, megértésére. Az alapfokú műveltség a szükséges feltétele a politikai célok -, a képviselők megválasztásának, a közéletben való részvételnek, azaz a politikai jogok gyakorlásának.” (Kazuska, 2012, 139.o.)

A tankötelezettség a közösség, a társadalom életminőségének javítását szolgáló eszköz, tekintve, hogy a magasabb iskolázottságtól remélhetők a következő előnyök:

- a munkaerő-piaci érték növekedése, a munkaerő-piaci igények kielégítése,
- a jobb elhelyezkedési esélyek,
- a szociális ellátórendszerekre szorulóknak számának csökkenése és így a szociális ellátórendszerekre fordítandó állami költségek csökkenése.

Az oktatásban való részvétel joga egyúttal kötelezettségeket is jelent egyfelől a szülők számára, akik kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. S bár ez a kötelezettség a szülőket terheli, megvalósítása a kiskorú gyermekekre hárul, hiszen ők járnak nap, mint nap iskolába, nekik kell a követelményeket teljesíteniük. Ennek az ellentmondásnak az oka, hogy a gyermekek cselekvőképességének hiánya miatt a szülővel szemben lehet kényszerintézkedést alkalmazni a kötelezettség elmulasztása miatt. „Az alkotmányos kötelezettség kikényszeríthetőségének alapja, hogy az alapfokú oktatás elmaradása súlyos, később be nem hozható hátrányt eredményez a gyermek számára, ennek következménye pedig közvetetten az államra is kihat.” (Kazuska, 2012, 130. o.)

Felhasznált irodalom: Kazuska Melinda (2012): A tankötelezettség múltja, jelene és jövője. Miskolci Jogi Szemle, 7. évf. No. 1. Elérhető: http://www.mjsz.uni-miskolc.hu/201201/12_kazuskamelinda.pdf